

risiyle birlikte 1968'de Freiburg'da yayımlanmış, tamamı ise İhsan İsrâkî tarafından neşredilmiştir (I-II, Tahran 1359 hş./1980, 1373 hş./1994). Eserin birinci bölümünün ilk kısmının yazımında çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Müellifin bizzat kendi müşahedelerine dayanan Şah I. Abbas'ın ilk yıllarına dair bölümleri orijinaldir. *Hulâşatü't-tevârih* kızıbaş liderleri arasında meydana gelen rekabeti ve bu esnada cereyan eden olayları ayrıntılı biçimde anlatır ve Safevî dönemi tarih yazıcılığında mühim bir yer işgal eder. Kâdî Ahmed-i Kumrî, babasının Herat'taki ilmî muhitlerde bulunması yanında kendisinin de Meşhed'de yetişmesi dolayısıyla Safevî tarihçiliğinde Timur geleneğini aktaran önemli bir halka teşkil eder. Eserinde örnek aldığı Sadreddin Sultan İbrâhim Emîni Herevî (*Fütûhât-ı Şâhi*), Mîr Yahyâ Seyfî-yi Kazvîni (*Lübbü't-tevârih*), Hândmîr'in oğlu Mîr Mahmûd (*Zeyl-i Habîbü's-siyer*), Mevlânâ Hayâtî-yi Tebrîzî, Kâdî Ahmed-i Gaffârî (*Nüsaḥ-i Cihân'ârâ*), Hasan-ı Rûmlû (*Aḥsenü't-tevârih*) gibi tarihçilerin çalışmalarını sıralaması kendisinin de aynı gelenekten gelmiş olduğunu göstermektedir. Müellifin belirttiğine göre adını zikrettiği tarihçilerin hepsi vefat etmiş, dönemin olaylarını yazacak kimse kalmamış, kendisi bu sebeple *Hulâşatü't-tevârih*'in V. cildini kaleme almıştır. Kumrî'nin yaşadığı dönem ve dönemin olayları göz önüne alındığında onun abartılı gibi görünen bu ifadesi doğru kabul edilebilir. Müellifin şahit olduğu dönem Şah II. İsmâil'in kısa, fakat bunalımlı egemenliğinden itibaren Şah I. Abbas'ın ilk yıllarına kadar uzanan son derece çalkantılı yıllardır. Bu durum tarih yazıcılığını da etkilediğinden müellifin ifadesine göre artık hiç kimse tarih yazıcılığına önem vermemekteydi. Bundan dolayı Kumrî eserinin V. cildini herhangi bir kimseden himaye görmeden büyük zorluklarla yazmıştır. 3. *Gülistân-ı Hüner*. Hattatlar ve nakkaşlara dair olup muhtemelen 1005 (1597) yılı civarında yazılmıştır ve günümüze ancak bazı eksik nüshaları ulaşmıştır. Eser önce Moskova nüshasına dayanılarak Boris N. Zakhoder tarafından Rusça'ya çevrilmiş (Leningrad 1947), Vladimir Minorsky eserin Tebriz, İngiltere ve Haydarâbâd yazmalarını karşılaştırmış, B. N. Zakhoder'in tercümesinden de faydalanarak İngilizce'ye çevirmiştir (Washington 1959). Minorsky, kendi tercümesinin Haydarâbâd nüshasındaki ilâveler dolayısıyla Zakhoder'in Rusça çevirisinden çok farklı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Zakhoder'in elindeki nüshayı

çok iyi incelediğini, dönemin kaynaklarını çok iyi araştırdığını ve İran sanatı konusunda son derece yetkin olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple Zakhoder'in tercümesinin giriş kısmı İngilizce'ye çevrilerek Minorsky'nin tercümesinin baş kısmına konmuştur. Ahmed Süheylî-yi Hânsârî, Tebriz nüshasından eseri tekrar neşretmiştir (Tahran 1352 hş./1973).

Müderrişî-yi Tabâtabâî, Kâdî Ahmed-i Kumrî'nin yukarıda adı geçen üç eserinin dışında aşağıdaki beş eseriyle Kum şehri ileri gelenlerinden bir şahsa yazdığı bir mektuptan (*Nâme'î be Yekî ez Fuḍalâzâdegân-i Câsib-i Kum*) söz etmektedir (*Berresihâ-yi Târîhî*, X/2, s. 84-91); *Cem'ul-hıyâr* (altı küçük cilt olup Azerbaycan, Horasan ve Irak'ta yetişen şair ve edipler hakkındadır); *Müntehabü'l-vüzerâ* (eksik bir nüshası Tübingen'de [Or. Oct. 3784], bu nüshanın mikrofilmli Tahran Millî Kütüphanesi'nde bulunmaktadır); *Dîvân-ı İbrâhim Mîrza Şafevî* (Kumrî'nin topladığı üç bin beyitten oluşan bir divandır); *Dîvân-ı Eş'âr* (müellifin divanıdır); *Risâle der Ahvâl ü Mefâhîr ü Menâkıb-ı Şehr-i Kum*.

BİBLİYOGRAFYA :

Kumrî, *Gülistân-ı Hüner*; a.e.: *Calligraphers and Painters* (trc. V. Minorsky), Washington 1959; a.mf., *Hulâşatü't-tevârih* (nşr. İhsan İsrâkî), Tahran 1359 hş./1980, I-II; Sholeh A. Quinn, *Historical Writing during the Reign of Shah Abbas: Ideology, Imitation, and Legitimacy in Safavid Chronicles*, Salt Lake City 2000, tür.yer.; Christoph Marchinowski, "Persian Historical Writing under the Safavids (1501-1722/36)", *The Oxford History of Historical Writing: 1400-1800* (ed. J. Rabasa v.dğr.), Oxford 2012, III, 173-192; Müderrişî-yi Tabâtabâî, "Kâdî Ahmed-i Kumrî, Nigârî-i Hulâşatü't-tevârih ve Gülistân-ı Hüner", *Berresihâ-yi Târîhî*, X/2, Tahran 1975, s. 61-100; Massumeh Farhad – Marianna Shreve Simpson, "Sources for the Study of Safavid Painting and Patronage or Mefiez-vous de Qazi Ahmad", *Muqarnas*, X, Leiden 1993, s. 286-291; H. Müller, "Kum(m)î, Kâdî Ahmed İbrâhîmi Hısaynî", *EP* (İng.), V, 379.

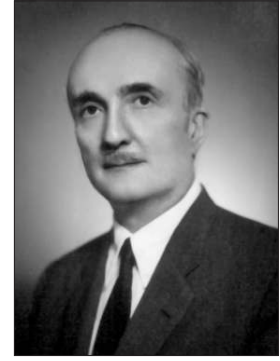

İSMÂİL SAFA ÜSTÜN

KUNTER, Halim Bakı (1900-1971)

Araştırmacı-yazar.

İstanbul'da doğdu. Evkaf Nâzırı Abdülhalim Efendi'nin torunudur. İlk tahsilinden sonra Halkal'daki Ziraat Mektebi'ni bitirdi. I. Dünya Harbi ve İstanbul'un işgali sırasında Anadolu'ya geçti; İstiklâl Mücadelesi'ne katıldı, Kuvâ-yi Milliye ve Müdafaa-yı Hukuk teşkilatlarında çalıştı. Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından Ankara'da kaldı. Yeni açılan Hukuk Mektebi'ne

Halim Bakı
Kunter

girdi ve buradan mezun oldu. Başvekâlet bünyesindeki Neşriyat Dairesi'nde memur olarak çalıştı (1927-1933), buradan Vakıflar İdaresi'ne geçti, vakıflarla ilgili önemli görevlerde bulundu. 1936-1937'de İzmir Vakıflar Müdürlüğü Teftiş Heyeti reisliği ve merkez büro şefliği gibi görevler yaptı. Bu sırada vakfiyeler yanında tarihî binalar, kitâbeler, bunların sanat özellikleri üzerine araştırmalarda bulundu. Ayrıca spor tarihiyle ilgilendi. Geleneksel Türk sporunun en önemli kolu olan okçuluğa özel bir yer ayırdı. Bu çalışmaları dolayısıyla Türk Tarih Kurumu'na muhafız üye seçildi. Ankara'da siyasî çevreler içine girmeyen Kunter halkevlerinin teşkilatlanmasında yer aldı. *Arkitekt* dergisinde yazıları çıktı, *Ülkü* dergisinde çalıştı. 1960 yılında gerçekleştirilen askerî darbenin ardından halkevi hareketi 1962'de yeniden canlandırıldığında genel merkezde önemli idarî sorumluluklar üstlendi. Daha sonra buradan ayrıldı ve 1965'teki emekliliğine kadar Vakıflar İdaresi'nde çalışmalarını sürdürdü. *Selâmet* adlı bir dergi için girişimde bulduysa da başarılı ve etkili olamadı. Son görevi bir yayın ajansında danışmanlıktı. Kazasker Mustafa İzzet hattı bir mushafın basılmasıyla uğraştığı sırada 5 Nisan 1971'de öldü.

Eserleri: *Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar* (İstanbul 1938); *Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd* (İstanbul 1939); *Fatih Câmii ve Bizans Sarnıcı* (Ali Sami Ülgen ile birlikte, İstanbul 1939; daha önce *Vakıflar Dergisi*'nde makale olarak neşredilmiştir. "Fatih Camii", I [1938], s. 91-101, ek 70 fotoğraf ve plan); *Yunus Emre, Bilgiler-Belgeler* (Eskişehir 1966). Kunter'in ayrıca *Vakıflar Dergisi*'nde birçok makalesi yayımlanmıştır: "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd" (sy. I [1938], s. 103-129, ek 78 adet fotoğraf); "Kitabelerimiz" (sy. 2 [1942], s. 431-456, ek 127 isim [bir adet Hacibehtaşa, on beş adet Kırşehir, iki adet Ankara, yirmi beş adet Bursa'da,

iki adet Büyükçekmece Köprüsü, bir adet Ödemiş'te, dört adet İstanbul'da mevcut kitâbelerin neşri, tercümesi, tahlili); "Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi" (sy. 3 [1956], s. 1-11); "Emîr Sultan Vakıfları ve Fâtih'in Emîr Sultan Vakfiyesi" (sy. 4 [1958], s. 39-63, ek otuz üç sayfa vakfiye, yedi resim); "Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskân ve Nüfusu" (sy. 4 [1958], s. 245-248 [Ekrem Hakkı Ayverdi'nin eseri üzerinedir]); "Tarsus'taki Türkistan Zaviyelerinin Vakfiyeleri" (sy. 6 [1965], s. 31-50, ek sekiz adet fotoğraf). Bunların dışındaki önemli yazıları: "Atıcılar Kanunnamesi" (*Tarih Vesikalari*, sy. 10 [1942], s. 253-274); "Fatih'in İstanbul'da İlk Eseri" (*Ülkü*, II. Seri, III/25 [1942], s. 12-15), "Okmeydanının Eski Teşkilâtı" (*Ülkü*, II. Seri, III/29 [1942], s. 12-14); "Okmeydanındaki Eski ve Yeni Çalışmalar" (*Ülkü*, II. Seri, III/31 [1943], s. 12-16); "Türk Spor Mimarisine Dair" (*Güzel Sanatlar*, sy. 5, İstanbul 1944, s. 148-159).

BİBLİYOGRAFYA :

Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu* (ed. Dursun Ayan), Ankara 1999, s. V, VI; Sadun Tanju, *Adnan Saygun'lar da Çay Sohbetleri*, İstanbul 2012, s. 70, 73, 95, 96; Güler Çankayalı, "Halim Baki Kunter", *TK*, sy. 103 (1971), s. 73-74 (641-642).

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

KURAN, İsmail Ercüment

(1920-2009)

Tarihçi ve fikir adamı.

İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası topçu subayı Hüseyin Mazlûm Bey'dir. İlk öğrenimine Saint Joseph'in İzmir şubesinde başladı, son sınıfta iken aynı okulun İstanbul Kadıköy'deki şubesine geçerek 1940'ta lisenin fen bilimlerinden mezun oldu. Ardından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü'ne girdiyse de sosyal bilimlere duyduğu ilgi sebebiyle daha sonra kaydını aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne aldırdı. Bu bölümde doktora tezine danışmanlık yapacak olan Cemal Tükin başta olmak üzere, Mehmet Cavit Baysun, Zeki Velidi Togan, Mükrimin Halil Yinanç, Arif Müfit Mansel, M. Tayyip Gökbilgin gibi tarihçilerin derslerine devam etti. II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'ye iltica eden Alman bilim adamlarıyla tanışma fırsatı buldu. Mezuniyetinin ardından aynı bölümün Sonçağ Tarihi Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. 1953'te *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)* başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. 1954-1956 yıllarında gönde-

rildiği Almanya'da Göttingen ve Freiburg üniversitelerinde araştırmalarda bulundu. Çalışmalarını İngiltere'de sürdürdü. Bernard Lewis'in ve Paul Wittek'in seminerlerine katıldı. 1959'da İstanbul'a döndüğünde Robert Kolej Yüksek Okulu'nda tarih öğretmenliğine başladı. 1962'de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Beşerî Bilimler Bölümü'ne tarih doçenti olarak tayin edildi. 1964'te Columbia Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde çalışmalarına devam etti. 1967'de Toronto Üniversitesi İslâmî İncelemeler Bölümü'nün kadrosuna doçent sıfatıyla dahil edildi. Aynı üniversiteye yapılan profesörlük teklifini ülkesinin kendisinden hizmet beklediği gerekçesiyle kabul etmedi. 1970'te Hacettepe Üniversitesi'nin davetiyle tarih profesörü olarak burada göreve başladı. 1971-1973 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdarî Bilimler Fakültesi dekanlığı yaptı ve fakültede Tarih Bölümü'nü oluşturdu. Aynı üniversitede Atatürk İlekeri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nü de kurdu. Enstitü müdürlüğü ve Tarih Bölümü başkanlığı yaptığı sırada, 1982'de Yüksek Öğretim Kurulu'nun yeni uygulamalarıyla bunların üniversitedeki yansımalarına tepkisi yüzünden kendi isteğiyle ertesi yıl emekliye ayrıldı. Emeklilik süresince bilimsel çalışmalarına devam etti. 2006 yılında Türkiye Bilimler Akademisi bilim hizmet ödülüyle onurlandırıldı. 2 Kasım 2009'da İstanbul'da vefat etti.

Kurduğu bölüm ve enstitünün kadrolarını oluşturmadaki yaklaşımı yanında dünya tarihini bütüncül olarak kucaklamayı amaçlayan yeni bir müfredatın teşkiliyle farklı bir ekolün kurucusu olan Ercüment Kuran, Osmanlı tarihinin o güne kadar üzerinde pek durulmamış yönlerini ele almıştır. Doktora tezi kendi sahasında ilk ciddi çalışma özelliği taşımaktaydı. Bu eser

İsmail Ercüment Kuran

daha sonra Arapça'ya tercüme edilmiştir (*es-Siyâsetü'l-'Osmâniyye: Ticâhe'l-i İhtilâlî'l-Fransî li'l-Cezâ'ir*, trc. Abdülcelîl Temîmî, Tunus 1970). Doçentlik tezi olarak hazırladığı Avrupa'da Osmanlı ikamet elçiliklerinin kuruluşuyla ilgili incelemesi de bir başka önemli kitabıdır. Ayrıca pek çok makale ve ansiklopedi maddesi kaleme almıştır. Bildirileri, yazdığı makale ve maddelerin önemli bir bölümü dört kitap halinde derlenmiştir. Yazılarının en önemli özelliği sade bir Türkçe ile kaleme alınması ve kısa olmasıdır. Kendisi özel sohbetlerinde, toplantı veya seminerlerde uzunca konuştuğunu ama kısa yazdığını ifade ediyordu. Üzerinde Paul Wittek'in büyük etkisi vardır.

Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinin çeşitli yönleri Ercüment Kuran'ın çalışmalarının ana eksenini oluşturmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nde tanıştığı Alman hocaların ve ardından Almanya'da gördüğü stajın etkisiyle tarihî vak'aları sosyolojik ve ekonomik faktörleri dikkate alarak açıklamaya çalışmıştır. Onun fikir dünyasını şekillendiren en önemli unsurlardan biri de milliyetçiliktir. Türkler'in Orta Asya ile bağlantısına önemle işaret eder, fakat kendisini Turancı olarak tanımlamaz. Milliyetin en önemli unsurunu dil olarak görür. Orta öğrenimini yabancı dilde eğitim veren bir kolejde tamamlamış olmasına ve çeşitli Batı dillerini bilmesine rağmen eğitim dilinin mutlaka Türkçe olması gerektiği düşüncesindedir. Kalemını ideolojik saplantılara teslim etmeyerek yazılarını sağlam bir metodoloji üzerine inşa etmiştir. Eserlerini daima bir problemi çözmek amacıyla kaleme almış ve özel konularda bile geneli yakalamaya çalışmıştır. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*'nin bir sayısı (XXVII, sy. 1-2) ona armağan edilmiştir (Ankara 1989).

Başlıca Eserleri: *Cezayir'in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847)* (İstanbul 1953, 1957), *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faâliyetleri (1793-1821)* (Ankara 1968, 1988), *Atatürkçülük Üzerine Denemeler* (Ankara 1981), *Türkiye'nin Batılılaşması ve Millî Meseleler* (der. M. Türköne, Ankara 1993, 1997), *Türk Çağdaşlaşması, Çileli Bir Yolda İlerleyiş* (der. M. Erdoğan, Ankara 1997), *Türk-İslâm Kültürüne Dair* (der. M. Erdoğan, Ankara 2000).

BİBLİYOGRAFYA :

Prof. Dr. Ercüment Kuran'a Saygı: *Türk Modernleşme Tarihi Araştırmaları Sempozyumu: Bildiriler ve Makaleler* (haz. A. Yaşar Ocak v.dğr.),